

RUCH TURYSTYCZNY W ŚWIĘTOKRZYSKIM PARKU NARODOWYM

Cezary Jastrzębski

Streszczenie

Badania ruchu turystycznego w Świętokrzyskim Parku Narodowym zainicjowano w 2006 r. Bezpośrednim powodem były uroczystości tysiąclecia życia monastycznego na Świętym Krzyżu. Dokonano liczenia wszystkich odwiedzających z podziałem na płeć, wiek i czas wejścia, na turystów indywidualnych, przybywających w grupach i wycieczkach oraz poruszających się jedną z trzech dostępnych dróg. Kilkadziesiąt osób udzieliło odpowiedzi na pytania ankietowe. W tym samym roku badania przeprowadzono jeszcze dwukrotnie, a następnie – według podobnej procedury, obejmującej dzień powszedni, sobotę i niedzielę – w 2007, 2008 i 2009 r.

Słowa kluczowe: Świętokrzyski Park Narodowy, turystyka, ankiety

TOURISM IN ŚWIĘTOKRZYSKI NATIONAL PARK

Abstract

The tasks of tourism in Świętokrzyski National Park were launched in 2006 when was the direct cause being the millennium celebration of the monastic life at Holy Cross. There have been counted all the visitors broken down by gender, age and time of entry, for individual tourists, arriving in groups and tours, and moving along one of the three available routes. Dozens of people replied to the survey questions. In the same year the study was carried out twice, and then - by a similar procedure, including the weekday, Saturday and Sunday - in 2007, 2008 and 2009.

Key words: Świętokrzyski National Park, tourism, questionnaire

Wstęp

W waloryzacji przyrodniczo-krajoznawczej Świętokrzyski Park Narodowy ŚPN znajduje się w grupie obszarów najatrakcyjniejszych w skali kraju (Harabin 2000). Pod względem przyrodniczym jest również najcenniejszym terenem przyciągającym turystów w województwie świętokrzyskim (Jastrzębski 2003). Przedmiotem zainteresowania odwiedzających są nie tylko unikatowe walory środowiska naturalnego, ale też wyjątkowe elementy dziedzictwa kulturowego, których symbolem jest dawne opactwo benedyktyńskie na Łysej Górze, zwanej też Łyścem lub Świętym Krzyżem. Miejsce to rozślawiają Relikwie Drzewa Krzyża Świętego. W 2006 r. w klasztorze, zajmowanym obecnie przez Zakon Misjonarzy Oblatów Maryi Niepokalanej, zorganizowano uroczystości tysiąclecia życia monastycznego na Świętym Krzyżu.

Jubileusz Milenium Świętokrzyskiego stał się bezpośrednią przyczyną rozpoczęcia badań ruchu turystycznego w ŚPN. Postanowiono policzyć wszystkich uczestników tego wyjątkowego wydarzenia. Decyzja wynikała także z zapowiedzi zaprzestania monitorowania ruchu turystycznego w Świętokrzyskim Parku Narodowym, prowadzonego w latach 1999-2005 w ramach działalności Instytutu Geografii Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego Jana Kochanowskiego w Kielcach. Miały one wprawdzie najczęściej minimalny zakres, a ich wyniki nigdy nie zostały w pełni

opublikowane, ale dawały przynajmniej ogólną orientację co do wielkości ruchu turystycznego na Świętym Krzyżu. Frekwencję bada od kilku lat Świętokrzyski Park Narodowy, ale są to dane wynikające z podliczania sprzedaży biletów wstępu. Ruch pielgrzymów szacują także Misjonarze Oblaci, lecz czynione jest to wyłącznie w jednym miejscu – przy wejściu do kaplicy grobowej Oleśnickich. Badania te prowadzone są dzięki inspiracji i zaangażowaniu o. Karola Lipińskiego.

Podjęcie badań miało na celu kontynuację dotychczasowych analiz ruchu turystycznego w parku (Janowski 2002, Janowski 2006, Jastrzębski 2007). Przy okazji rozszerzono zakres prac, biorąc w obserwacjach pod uwagę: wiek, godzinę wejścia oraz formę uczestnictwa turystów. Posługiwano się także kwestionariuszem ankiety. Od 2008 r. oddzielnym sondażem objęto uczestników Jarmarku Świętokrzyskiego, organizowanego na Świętym Krzyżu w maju przez Starostwo Powiatowe w Kielcach. W 2009 r. rozpoczęto rejestrację parkujących samochodów.

Teren badań

Utworzony w 1950 roku ŚPN o powierzchni 7626, 45 ha jest jednym z 23 polskich parków narodowych. Znajduje się w makroregionie Wyżyna Kielecka i mezoregionie Góry Świętokrzyskie (Kondracki 2002). W jego skład wchodzi Łysogóry, czyli najwyższy masyw Gór Świętokrzyskich, ze szczytami Łysicą i Świętym Krzyżem oraz Pasma Pokrzywiańskie, część dolin Wilkowskiej, Dębnińskiej i Pasma Klonowskiego.

Ruch turystyczny w parku koncentruje się na Świętym Krzyżu. Prowadzą tu tylko trzy drogi. Jedna z nich, od strony Przełęczy Huckiej, przeznaczona jest zarówno dla turystów pieszych, jak i zmotoryzowanych (posiadających zezwolenie na wjazd). Szosą wiodącą od bramy parku do klasztoru o długości 2 km biegnie czerwony szlak turystyczny. Pozostałe dwie drogi przeznaczone są wyłącznie dla turystów pieszych. Jedna z nich, oznaczona jako szlak niebieski, o długości 1,5 km prowadzi z Nowej Słupi (tzw. Droga Królewska), miejscami stromo pnie się pod górę. Podobny charakter ma trzecia trasa, prowadząca z Trzcianki wzdłuż wspomnianego, czerwonego szlaku turystycznego.

Wyniki

Badania prowadzono trzykrotnie w ciągu roku: w powszedni dzień – ze względu na kumulację ruchu wycieczek szkolnych, oraz w sobotę i w niedzielę. Liczenie osób przy wszystkich trzech wejściach prowadzono w godzinach od 8 do 18. Liczono turystów poruszających się pieszo i zmotoryzowanych. Tylko podczas dni Milenium Świętokrzyskiego w 2006 r. oraz Jarmarków Świętokrzyskich w 2008 i 2009 r. turystów zmotoryzowanych liczono szacunkowo, ze względu na dużą liczbę dozwolonych przejazdów samochodowych. Przyjmowano wówczas zaniżone szacunki uznając, że w autokarze znajduje się średnio 40 osób, a w samochodzie osobowym – 3. Badania prowadzono z pomocą kilkudziesięcioosobowych grup studentów Instytutu Geografii oraz członków Studenckiego Koła Naukowego Krajoznawców UJK w Kielcach.

Każda osoba, wchodząca na teren ŚPN, była odnotowywana na jednej z trzech list obejmujących: turystów indywidualnych, grupy i grupy zorganizowane. Następnie na każdej karcie dokonywano podziału na płeć oraz wiek, z rozbićciem na grupy do 7 lat, od 8 do 25, od 26 do 65 i powyżej 65 lat. Odnotowywano pełne godziny oraz dodatkowe informacje, np. wjazd rowerem, wejście z psem. Nie liczono osób wychodzących, poddawano je badaniom ankietowym. Zastosowano kwestionariusz z pytaniami otwartymi, półotwartymi i zamkniętymi, dotyczącymi między innymi, zwiedzanych obiektów na terenie ŚPN, zakupionych pamiątek i oceny infrastruktury tu-

rystycznej. Odrębną ankietę przygotowano dla uczestników Jarmarku Świętokrzyskiego w 2008 i 2009 r. W tym przypadku zakres pytań dotyczył m. in. źródeł informacji, czasu pobytu, oceny programu.

Do tej pory badania przeprowadzono czternastokrotnie, w następujących terminach: 2006 r. – 16 maja (wtorek), 11 czerwca (niedziela, Milenium Świętokrzyskie), 25 listopada (sobota), 2007 r. – 11 marca (niedziela), 16 maja (środa), 10 listopada (sobota), 2008 r. – 18 maja (niedziela, Jarmark Świętokrzyski), 14 czerwca (sobota), 14 listopada (niedziela), 2009 r. – 26 kwietnia (niedziela), 7 maja (czwartek), 9 maja (sobota), 17 maja (niedziela, Jarmark Świętokrzyski), 28 maja (czwartek).

Brak miejsca nie pozwala zaprezentować całości uzyskanych wyników badań, dlatego do omówienia wybrano jedynie niektóre. W tab. 1-3 przedstawiono dane dotyczące frekwencji, płci i wieku turystów w dniu 16 maja 2006 r.

Tab. 1. Liczba turystów odwiedzających Święty Krzyż 16 maja 2006 r.
Table 1. Number of tourists which were visited the Holy Cross on 16 may 2006

	Przełęcz Hucka	Nowa Słupia	Trzcianka	RAZEM	Udział %
Turyści indywidualni	29	25	2	56	4,7
Grupy	6	–	–	6	0,5
Grupy zorganizowane	459	628	35	1 122	94,8
RAZEM	494	653	37	1184	100,0
Udział %	41,7	55,2	3,1	100,0	

Źródło: opracowanie własne

Jak wynika z zestawienia, 16 maja 2006 r. Święty Krzyż odwiedziły 1184 osoby. Zdecydowana większość (prawie 95%) przybyła w grupach zorganizowanych. Spośród trzech możliwych dróg wejściowych najczęściej wybierano tzw. Drogę Królewską od strony Nowej Słupi. Skorzystała z niej przeszło połowa turystów. Drogę od Trzcianki wybrało tylko dwóch odwiedzających i tylko jedna grupa zorganizowana.

Tab. 2. Płeć turystów odwiedzających Święty Krzyż 16 maja 2006 r.
Table 2. Sex of tourists which were visited the Holy Cross on 16 may 2006

	Przełęcz Hucka	Nowa Słupia	Trzcianka	RAZEM	Udział %
Kobiety	269	342	22	633	633
Udział %	42,5	54,0	3,5	100,0	53,7
Mężczyźni	225	311	15	551	551
Udział %	40,8	56,4	2,8	100,0	46,3
RAZEM	494	653	37	1 184	100,0

Źródło: opracowanie własne

Większość turystów na Świętym Krzyżu stanowiły kobiety (53,7%). Mężczyźni mieli przewagę jedynie w jednym przypadku: częściej niż kobiety wybierali trudniejszą drogę, prowadzącą Drogą Królewską z Nowej Słupi. Zdecydowało się na to 56,4% spośród nich, podczas gdy w przypadku kobiet współczynnik ten wynosił 54%.

Tab. 3. Wiek turystów odwiedzających Świąty Krzyż 16 maja 2006 r.
Table 3. Age of tourists which were visited the Holy Cross on 16 may 2006

	Przełęcz Hucka	Nowa Słupia	Trzcianka	RAZEM	Udział %
Do 25 lat	353	569	31	953	953
Udział %	37,0	59,7	3,3	100,0	80,5
Powyżej 25 lat	141	84	6	231	231
Udział %	61,0	36,4	2,6	100,0	19,5
RAZEM	494	653	37	1 184	100,0

Źródło: opracowanie własne

Większość, 80,5% turystów stanowiły osoby do 25 roku życia, które również częściej (59,7%) wybierały trudniejszą drogę od Nowej Słupi. Osoby powyżej 25 lat częściej (61%) wołały wędrować od strony Przełęczy Huckiej.

W tabelach nr 4, 5 i 6 przedstawiono dane dotyczące ogólnej frekwencji wszystkich turystów, a także płci i wieku turystów pieszych w dniu 11 czerwca 2006 r., czyli podczas uroczystości Milenium Świątokrzyżskiego.

Tab. 4. Liczba turystów odwiedzających Świąty Krzyż 11 czerwca 2006 r.
Table 4. Number of tourists which were visited the Holy Cross on 11 june 2006

	Przełęcz Hucka	Nowa Słupia	Trzcianka	RAZEM	Udział %
Turyści indywidualni	3 828	2 382	338	6 548	43,4
Grupy	–	726	131	857	5,7
Grupy zorganizowane	–	855	38	893	5,9
Przewóz samochodem	ok. 6 800	–	–	ok. 6 800	45,0
Razem	ok. 10 630	3 963	507	ok. 15 100	100,0
Udział %	70,4	26,2	3,4	100,0	

Źródło: opracowanie własne

Tab. 4 wskazuje, że 11 czerwca 2006 r. na Świąty Krzyż przybyło ok. 15 tys. osób. Ponieważ od strony Przełęczy Huckiej zezwolono wówczas na wjazd samochodów, w tym autobusów wykonujących kursy wahadłowe, możliwe było jedynie szacunkowe ustalenie liczby odwiedzających, która wynosiła ok. 6800 osób. Po dokładnym policzeniu wszystkich pielgrzymów poruszających się pieszo okazało się, że z transportu samochodowego skorzystało wówczas najwięcej odwiedzających – 45%.

Kilkugodzinna fala pielgrzymów od strony Przełęczy Huckiej uniemożliwiła określenie przynależności osób poruszających się pieszo do jednej z trzech wyodrębnionych grup: turystów indywidualnych, grup bądź grup zorganizowanych. Dlatego liczono przechodzących i wjeżdżających osób bez klasyfikowania ich do jednej z wymienionych grup. Określano jednak płeć i wiek pieszych. W pozostałych punktach obserwacji prowadzono według pełnego schematu. Dane z wszystkich stanowisk wskazują na przewagę pieszych turystów indywidualnych (6548). W równowadze pozostawała liczba uczestników grup i grup zorganizowanych. Liczba odwiedzających pieszych od strony Przełęczy Huckiej i Nowej Słupi była porównywalna.

Na uwagę zasługuje fakt, że według pierwszych szacunków pracowników parku uroczystości milenium zgromadziły 8 tys. osób. Misjonarze Oblaci uczestników nabożeństwa rachowali na ok.

11-12 tys. osób. Dzięki całodziennemu liczeniu liczba odwiedzających została urealniona na poziomie ponad 15 tys.

Tab. 5. Płeć pieszych turystów odwiedzających Świąty Krzyż 11 czerwca 2006 r.

Table 5. Sex of pedestrian of tourists which were visited the Holy Cross on 11 June 2006

	Przełęcz Hucka	Nowa Słupia	Trzcianka	RAZEM	Udział %
Kobiety	2 285	1 962	242	4 489	4 489
Udział %	50,9	43,7	5,4	100,0	54,1
Mężczyźni	1 543	2 001	265	3 809	3 809
Udział %	40,5	52,5	7,0	100,0	45,9
RAZEM	3 828	3 963	507	8 298	100,0

Źródło: opracowanie własne

W tab. 6 cztery badane grupy wiekowe ograniczono tylko do dwóch. Osoby powyżej 25 roku życia stanowiły 63% turystów pieszych i równie często wybierały drogę od Nowej Słupi oraz od Przełęczy Huckiej.

Tab. 6. Wiek pieszych turystów odwiedzających Świąty Krzyż 11 czerwca 2006 r.

Table 6. Age of pedestrian of tourists which were visited the Holy Cross on 11 June 2006

	Przełęcz Hucka	Nowa Słupia	Trzcianka	RAZEM	Udział %
Do 25 lat	1 393	1 479	202	3 074	3 074
Udział %	45,3	48,1	6,6	100,0	37,0
Powyżej 25 lat	2 435	2 484	305	5 224	5 224
Udział %	46,6	47,6	5,8	100,0	63,0
RAZEM	3 828	3 963	507	8 298	100,0

Źródło: opracowanie własne

W tab. 7 zestawiono porównanie wyników badań liczby turystów odwiedzających Świąty Krzyż w latach 2006-2009. Zamieszczono dane dotyczące 16 maja 2006 r. (wtorek), 16 maja 2007 r. (środa), 18 maja 2008 r. (niedziela, jarmark), 26 kwietnia 2009 r. (niedziela) i 9 maja 2009 r. (sobota).

Tab. 7. Liczba turystów odwiedzających Świąty Krzyż w latach 2006-2009

Table 7. Number of tourists which were visited the Holy Cross in years 2006-2009

	2006 r. (wtorek)	2007 r. (środa)	2008 r. (niedziela, jarmark)	2009 r. (niedziela)	2009 r. (sobota)
Turyści indywidualni	56	33	ok. 3800	536	294
Grupy	6	15	730	1593	102
Grupy zorganizowane	1122	1159	ok. 530	159	468
RAZEM	1184	1207	ok. 5060	2288	864

Źródło: opracowanie własne

Tab. 7 wskazuje, że w powszedni dzień liczba turystów na Świętym Krzyżu wynosi ok. 1200 osób. W sezonie turystycznym dominują wycieczki szkolne, niewielu jest turystów indywidual-

nych i w grupach. Podczas weekendów odwrotnie: przeważają turyści indywidualni oraz w grupach. Zwykle jest ich ok. tysiąca, jednak podczas mszy liczba ta może się podwoić jak miało to miejsce 26 kwietnia 2009 r., podczas nabożeństwa dla przedstawicieli rzemiosła. Z kolei pięciokrotnie więcej odwiedzających wybrało się na Święty Krzyż z powodu jarmarku.

W tab. 8 i 9 przedstawiono odpowiedzi na wybrane pytania zadawane 70 osobom ankietowanym w 2008 r.

Tab. 8. Obiekty zapamiętane w Świętokrzyskim Parku Narodowym
Table 8. Objects remembered in Świętokrzyski National Park

L.p.	Obiekt	Liczba głosów	Udział %
1	Gołoborze	34	48,6
2	Klasztor	16	22,9
3	Brak odpowiedzi	14	20,0
4	Krajobraz	11	15,7
5	Puszcza Jodłowa (las)	8	11,4
6	Krypta grobowa	5	7,1
7	Przyroda	2	2,9

Źródło: opracowanie własne

W pytaniu otwartym niemal połowa ankietowanych wskazała gołoborze jako obiekt zapamiętany ze ŚPN, zaś co trzecia klasztor. Przeważały odpowiedzi wskazujące pojedyncze elementy przyrodnicze, choć czasami nie były one konkretnie identyfikowane, jak np. w przypadku Puszczy Jodłowej, która z nazwy została wskazana tylko dwa razy. Pozostałe osoby używały określenia „las”. Aż 20% ankietowanych nie udzieliło żadnej odpowiedzi.

Tab. 9. Pamiątki zakupione w Świętokrzyskim Parku Narodowym
Table 9. Reminders bought in Świętokrzyski National Park

L.p.	Obiekt	Liczba głosów	Udział %
1	Brak zakupu	50	71,4
2	Drobna biżuteria	6	8,6
3	Alkohol	5	7,1
4	Zioła, dewocjonalia	Po 4	5,7
5	Chleb, obwarzanek	Po 3	4,3
6	Przewodnik, maczuga, Baba Jaga, wyroby wiklinowe, widokówki	Po 2	2,9
7	Kwiaty, dzbanek, sowa	Po 1	1,4

Źródło: opracowanie własne

Tabela 9 wskazuje, że ponad 70% ankietowanych nie kupiło żadnej pamiątki. Pojedyncze osoby decydowały się najczęściej na drobną biżuterię, nalewkę alkoholową pn. „Sekret opata” oraz zioła i dewocjonalia.

Podsumowanie

Biorąc pod uwagę całokształt badań należy zwrócić uwagę, że spośród trzech dróg, wiodących na Święty Krzyż, turyści najczęściej korzystają z dwóch: od strony Przełęczy Huckiej oraz od Nowej Słupi. Niewiele osób wybiera trasę od strony Trzcianki, mimo że poprowadzono tamtędy główny szlak turystyczny regionu. Daje to podstawy do wnioskowania, że ŚPN jest głównym celem odwiedzin i nie ma charakteru tranzytowego.

Wśród turystów kobiety mają nieznaczną przewagę nad mężczyznami, którzy za to częściej wybierają trudniejszą drogę od Nowej Słupi i Trzcianki.

Dwie trzecie przybyszów w zwykłym dniu wycieczkowym to osoby do 25 roku życia, głównie biorące udział w szkolnych wycieczkach krajoznawczych. Podczas weekendów przeciwnie – dwie trzecie stanowią osoby powyżej 25 roku życia.

Odwiedzających przyciągają wyjątkowe walory przyrodnicze i kulturowe terenu. Turystyka alternatywna a nie masowa powinna pozostawać głównym trendem funkcji turystycznej parku. Tym bardziej, że stan wiedzy turystów na temat obiektów zwiedzanych w ŚPN jest niezadowalający. Większość z nich wskazywała pojedyncze miejsca, a duża część w ogóle nie udzieliła odpowiedzi, co sugeruje niemożliwość zidentyfikowania odwiedzanego obszaru z najwyższą formą ochrony przyrody. W ślad za tym może iść brak wrażliwości na otaczającą przyrodę i elementy dziedzictwa kulturowego.

Najwięcej respondentów nie kupiło żadnej pamiątki. Nie funkcjonuje marketing produktu regionalnego, skoro najczęściej odwiedzających zainteresowanych było drobną biżuterią i nalewką. Zarówno park, jak i Misjonarze Oblaci, będący gospodarzami klasztoru, nie potrafili dotąd zaoferować odwiedzającym niepowtarzalnej pamiątki.

Literatura

- Harabin Z. 2000. Usytuowanie Parku w regionalnym i krajowym systemie ochrony przyrody. W: Monografia Świętokrzyskiego Parku Narodowego (red. S. Cieśliński, A. Kowalkowski), Bodzentyn – Kraków: 17-29.
- Janowski I. 2002. Ruch turystyczny w Świętokrzyskim Parku Narodowym. W: Użytkowanie turystyczne parków narodowych. Ruch turystyczny – zagospodarowanie – konflikty – zagrożenia (red. J. Partyka), Ojców: 373-384.
- Janowski I. 2006. Ruch pielgrzymkowy do sanktuarium na Świętym Krzyżu w Górach Świętokrzyskich. Zeszyty Wszechnicy Świętokrzyskiej w Kielcach: 113-153.
- Jastrzębski C. 2003. Walory środowiska przyrodniczego i ich rola w turystyce województwa świętokrzyskiego, *Badania Naukowe. Wyższa Szkoła Umiejętności w Kielcach* 4 (12): 75-86.
- Jastrzębski C. 2007. Ruch turystyczny w placówkach kultury województwa świętokrzyskiego. W: *Kultura i turystyka razem czy oddzielnie?* (red. A. Stasiak), Wyższa Szkoła Hotelarstwa i Turystyki, Łódź: 151-177.
- Kondracki J. 2002. *Geografia regionalna Polski*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.

Cezary Jastrzębski

Instytut Geografii

Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy

Jana Kochanowskiego w Kielcach

mdc@neostrada.pl